

Posudek vedoucího bakalářské práce

Název práce: Pálení čarodějnic. Historická a současná podoba tradice

Autor práce: Matěj Jelínek

Zdařilá bakalářská práce Matěje Jelínka se zabývá tématem jen na první pohled „tradičně etnologickým“ či dokonce „národopisným“; ve skutečnosti jde ale o téma, které klasická domácí etnologická studia – i přes své výrazné zaměření na výzkum fenoménů, které konceptualizovala jako „tradice“, „zvyky“, „obyčeje“ či později „rituály“ trestuhodně opomíjela (s čestnou výjimkou zakladatelské postavy českého kulturně-historicky orientovaného národopisu Čenka Zíbrta a předního moravského badatele těchto jevů Václava Frolce). Dodnes tak přesně nevíme, kdy a jakým způsobem se pálení čarodějnic v českých zemích rozšířilo (v kultovní *Zlaté ratolesti* Jamese George Frazera, který vycházel primárně z výzkumů německého folkloristy Wilhelma Mannhardta, nacházíme doklady o pálení výročních ohňů během filipojakubské noci v německy hovořících oblastech českých zemí; zdá se, že v česky hovořících oblastech historicky dominovaly spíše výroční ohně pálené během svatojánské noci; přibližně ve stejné době popisuje tento fenomén Čeněk Zíbrt jako původně německý a dnes již zanikající zvyk; zdá se, že byl – a dodnes je, což je zajímavé – jevem typicky *českým*, na Moravě daleko méně výrazným, který se začal pomalu šířit až v druhé polovině 20. století, přičemž masově až ve století 21., apod.). Text Matěje Jelínka se nad těmito historickými otázkami, které představují výrazný dluh domácí etnologické disciplíny, ve své úvodní, teoreticko-terminologicky-historicky laděné části (podle něj nelze doložit existenci tohoto fenoménu před 18., či dokonce až 19. stoletím, což mnohé zastánce tezí o starobylosti této „tradice“, včetně některých předních domácích etnologů, možná šokuje), samozřejmě také zamýšlí – těžiště jeho práce ale leží přeci jen poněkud jinde.

Autor se zaměřil na etnologický výzkum současné podoby tohoto fenoménu, který zaznamenal obrovský kvantitativní i kvalitativní rozmach na přelomu 20. a 21. století (podobně jako jiné podobné festivity jako jsou masopusty); rozmach často nativně/emicky nálepkovaný jako „revitalizace“ či „obnovení dávné (často dokonce „keltské“) tradice“. Matěj Jelínek ale ukazuje, že skutečnost je daleko složitější; ač některá lokální „pálení čarodějnic“ navazují na starší formy, často jde o zcela novou, konstruovanou tradici, která pružně reaguje na proměny sociální a kulturní dynamiky lokalit, ve kterých je praktikována, obnovována, konstruována či (znovu)vynalézána – pojítkem mezi spíše prakticistním pálením starého harampádí, pálením figuríny reakcionáře během „Mírových ohňů“ v předvečer oslav 1. máje a současným, v 90. letech 20. století vynalezeným pálením figuríny čarodějnice, je pak často pouze identické datum a zapalování slavnostního ohně (které ale, jak autor ukazuje, může být leckdy marginalizováno až do podoby zcela vedlejší aktivity v rámci jiné, větší slavnosti s odlišnou náplní). Jak píše sám autor: „*Jednotlivé obce, organizátoři i*

účastníci si vytvářejí na pozadí této festivity své vlastní, lokální zvyklosti a tradice, které vznikají a zanikají v závislosti na mnoha faktorech. Takovéto aktivity, které jsou participanty akce považovány v dané lokalitě za tradiční, velmi často vznikají invencí jednotlivců a jsou součástí programu pouze několik let. Z tohoto důvodu jsou také velmi křehké“ (s. 55 posuzované práce). Dle výzkumu Matěje Jelínka, který kombinoval sondážní podobu zúčastněného pozorování s polostrukturovanými a nestrukturovanými rozhovory (prováděnými v letech 2017 až 2019), archivním bádáním (výzkum obecních kronik a tištěných dokumentů) a obsahovou analýzou (plakáty, pozvánky a zprávy o pálení čarodějnic z let 2001-2018 z celkem 180 lokalit), tak jde o soudobou festivity s primárně společenskou, sociálně-integrační funkcí (přičemž pravděpodobně tomu tak bylo i v minulosti); její mytologické a ritualistické prvky, popřípadě dokonce i její starobylost, jsou tak možná pouze novodobým konstruktem (ale tyto zároveň tvoří podstatnou část atraktivity a „romantiky“ této aktivity v rétorice podstatné části jejich dnešních organizátorů a účastníků).

Matěj Jelínek ve své bakalářské práci prokázal obeznámenost s teoretickými a metodologickými aspekty etnologické disciplíny a dobrou kritickou znalost relevantní odborné literatury, které následně dovedně aplikoval v rámci svého výzkumu, provedeného ve čtyřech obcích v Libereckém kraji, a související sondy pokoušející se zmapovat podobu soudobého pálení čarodějnic na širším území České republiky.

Kvalitní bakalářská práce Matěje Jelínka vznikala poměrně dlouhou dobu; jsem ale toho mínění, že se čekání na její finální podobu vyplatilo; proto ji doporučuji k obhajobě s navrženým hodnocením výborně (1).

doc. PhDr. Petr Janeček, Ph.D.

20. 1. 2020